

PASAULIETINIAI HIMNAI LIETUVOJE: NUO EUROPINIO KANONO IKI POSTFOLKLORINĖS KŪRYBOS

AUŠRA ŽIČKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnio objektas – pasaulietiniai himnai Lietuvoje. Autorė 2009–2010 m. užfiksavo daugiau kaip 80 labai įvairaus pobūdžio himnų, gyvuojančių šiandieninėse bendruomenėse¹, taip pat naudojosi seniau sukaupta medžiaga (LTR, LTRF, LMTA MFA fondais).

Darbo tikslas – apibendrinti himnų melodijų stiliistiką (išskirti stiliistines grupes), remiantis šiais kūriniais, apibrėžti galimą panašios kūrybos kelią nuo folkloro ir europinės kanoninės tradicijos iki postfolkloro.

Tyrimo metodai – medžiaga kaupta pasitelkus apklausos, stebėjimo dalyvaujant, interneto etnografijos² metodus, o apibendrinama diachroninės aprašomosios analizės būdu.

Žodžiai raktai: himnas, bendruomenė, folkloras, postfolkloras, populiarioji muzika, tradicija.

Įvadas

Matome, kad tradicinio folkloro sistema audringai kinta, transformuojasi, asimiliuojasi šiuolaikinės globalėjančios kultūros terpėje. Šiandien drąsiai galime kalbėti apie folkloristiką kaip apie mokslą, kurio objektas yra nematerialiosios (žodžio) kultūros apraiškos socialinėje erdvėje, ir apie etnomuzikologiją, tiriančią muziką ir šokių kultūriniame bei socialiniame kontekste. Šiomis sąlygomis yra prasminga ieškoti folkloro (panašiai kaip energijos) tvermės dėsnio, kurio kol kas neapibrėžėme, tačiau jau pastebime, kad jis veikia, matome jo apraiškas: folkloras ne nyksta, bet transformuojasi, jis yra perprasminamas, aktualinamas, keičia formas ir gyvavimo būdus, įgyja naujų netikėtų akcentų, visiškai keičiasi jo estetika (Būgienė 2007, 2008; Ivanauskaitė 2008; Nakienė 2008; Stundžienė 2008, 2009; Ūsaitytė 2007: 129–130).

¹ Sudarytas tokių kūrinių rinkinys – LTR 7723.

² Interneto etnografija – bendruomenių virtualiai išraiškai stebėti skirtas metodas. Jis leidžia, fiksuojant tam tikrą elgseną, suvokti bendruomenės gyvavimo motyvacijos detales, poreikius, įpročius, o kartu ir bendresnius bendruomenių gyvavimo dėsningumus (žr. http://en.wikipedia.org/wiki/Online_ethnography).

Todėl norisi rasti ir pasekti dainavimo, dar neseniai mūsų vadinto tradiciniu, kaitos, transformacijos, gal net mutacijos kryptis. Pasaulietinio himno žanras – labai dėkiną projekciją tokių krypčių paieškom.

Deja, neteko aptikti, kad lietuvių pasaulietiniai himnai būtų pakliuvę į tyrinėtojų akiratį. Nedidelių bendruomenių, smulkių organizacijų ar bendrijų himnų tyrimų, prieinamų tarptautinei mokslo bendruomenei, nėra ir kitose šalyse. Tyrinėtojai paprastai domisi tik valstybiniais, nacionaliniais oficialiais ar pusiau oficialiais himnais, dar vadinamais nacionalinėmis patriotinėmis dainomis (hymnais-dainomis), jų kilme, ištakomis, istorija, o mažesnių darinių neoficialūs muzikiniai poetiniai simboliai didesnio dėmesio nesulaukia.

Pasaulietiniai himnai niekada nebuvo pripažintas lietuvių folkloristikos objektas, todėl nebuvo tikslingai fiksuojami, kaupiami ir saugomi. Kaip tik dėl medžiagos trūkumo autorė ėmėsi intensyviai užrašinėti tokius kūrinius ir rinkti informaciją apie jų sukūrimo, gyvavimo aplinkybes, autorius, savo himnus turinčias bendruomenes. Šiandieninė himnų gyvavimo situacija aiškėja, tačiau sovietmečio ir ankstesnio laikotarpio medžiagos stoka – labai nepalanki aplinkybė išsamesniems tyrimams. Vis dėlto tam tikros prielaidos įmanomos.

Europinė pasaulietinių himnų tradicija

Apibrėžiant pačiais bendriausiais bruožais, himnas – tai tam tikrės formos religinis arba pasaulietinis šlovinamasis kūrinys, atliekamas apeigų, švenčių, svarbių įvykių metu. Šlovinamos dievybės, tautos, valstybės, išskirtiniai asmenys (pvz., monarchai), įvykiai, reiškiniai. Pasaulietinis himnas paprastai tarnauja kaip kokių nors žmonių bendruomenės, sambūrio, politinio, visuomeninio darinio ar reiškinio simbolis, neretai kartu su vėliava ir herbu yra patvirtintas kaip oficialus organizuoto darinio atributas.

Pasaulietinis himnas iš esmės yra europinės (rašytinės) kultūros produktas, įsitvirtinęs XIX a., tačiau ištakomis siekiantis viduramžius. Himnų kūrimas yra taikomoji kūryba. Muziką dažniausiai kuria mažai žinomi kompozitoriai, netgi ne profesionalai. Žinoma, yra ir išimčių, kai tautų, valstybių ar stambesnių darinių himnais tampa gerai žinomi kūriniai³ arba juos specialiai sukuria garsūs kūrėjai. Vis dėlto žymių autorių kūriniai paprastai tampa nedidelių bendruomenių vietinės reikšmės himnais. Seniausių žinomų nacionalinių himnų autoriai neretai yra tik spėjami (Austrijos, Nyderlandų, Didžiosios Britanijos).

Kadangi pasaulietinių himnų tradicija yra gana ryškus, senas ir išsiskiręs reiškinys, nenuostabu, kad imtasi juos apibendrinti, klasifikuoti. Tokios klasifikacijos ir apibendrinimai jau seniai yra enciklopedinės tiesos⁴ (Hymnos 1908: 704; Hymne

³ Pavyzdžiui, Europos Sąjungos himnas, kuriuo tapo Liudvigo van Bethoveno kūrinio dalis.

⁴ Žr. Laisvosios enciklopedijos *Wikipedia* straipsnius (http://en.wikipedia.org/wiki/National_anthem; <http://de.wikipedia.org/wiki/Nationalhymne>; <http://pl.wikipedia.org/wiki/Hymn>; <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B8%D0%BC%D0%BD>; http://lt.wikipedia.org/wiki/Valstybinis_himnas; <http://lv.wikipedia.org/wiki/Himna>) ir specialiai himnams skirtą svetainę <http://www.hymne.ru/index.html>.

1931: 780; Hymne 1964: 799; Himnas 1956: 260–262; Hymne 1973: 435; Himnas 2000: 516; Himnas 2005: 564–565). Vis dėlto pasaulietinių himnų skirstymas nėra nusistovėjęs ir visuotinai priimtas, nors dažniausiai skiriamos šios jų grupės: valstybiniai, nacionaliniai, arba himnai-dainos (neretai valstybiniu himnu ir tampa buvusi nacionalinė patriotinė daina, tad tokie himnai apibūdinami ir kaip nacionaliniai-valstybiniai), stambių geopolitinių (tokių kaip Europos Sąjunga ar NATO), smulkių lokalinių darinių (provincijų, regionų), įvairių sąjūdžių (revoliucinių, politinių, religinių, visuomeninių) ir organizacijų himnai. Pastebima, kad himno samprata XX a. gerokai prasiplėtė – himnais laikomos, jais vadinamos ir tam tikrą žmonių grupę (nebūtinai oficialią ir nebūtinai didelę) vienijančios ir jos idėjas aukštinančios įvairių populiariosios muzikos stilių dainos. Atsiranda ir vadinamieji proginiai himnai. Jiems priskiriama, pavyzdžiui, po sporto varžybų grupės „Queen“ dainuojama daina „We are the Champions“ („Mes – čempionai“) arba specialūs kūriniai, užsakomi kiekvienoms olimpinėms žaidynėms.

Europos žemynas yra nacionaliniu pagrindu susiformavusių valstybių lopšys. Joms kuriantis paplito ir nacionalinių himnų tradicija, nors pirmtakais laikomos XVI a. ar net anksčiau atsiradusios olandų ir britų monarchų šlovinimo giesmės „Wilhelmus van Nassouwe“ („Vilhelmas iš Nasau“) ir „God save the Queen“ („Dieve, saugok karalienę“). XIX a. nusistovėjo tam tikras nacionalinio, valstybinio himno kanonas. Čia turima galvoje ne tiek tekstas, kuriame paprastai kalbama apie svarbiausias tautos, valstybės vertybes, kiek muzikinis kanonas. Nacionaliniams himnams būdinga posminė sandara, homofoninė faktūra, melodijos judėjimas pagrindinių funkcijų (TSD) akordų garsais ar diatoninėmis slinktimis, silabinis teksto ir melodijos santykis, vidutinis tempas, 4/4 arba 3/4 metras, judėjimas ketvirtinėmis arba aštuntinėmis, patogios žmogaus balsui tesitūros tonacijos. Tokie himnai paplito ir už Europos ribų, pirmiausia – kolonijose. Išsikovojo joms nepriklausomybę, neretai himnai nebuvo keičiami, arba senasis himnas tapo neoficialiu nacionaliniu. Štai ir dabar Didžiosios Britanijos nacionalinė giesmė „God save the Queen“ tebegiedama Jamaikoje, Kaimanų salose, Naujojoje Zelandijoje, Australijoje ir kitur. XIX a. ir kitos (ne buvusių kolonijų) Azijos, Pietų Amerikos, o XX a. ir Afrikos valstybės savo oficialiais atributais pasirinko europinės kanoninės sandaros himnus ir juos girdint identifikuoti šalies kultūrinį regioną būtų sunku ar net neįmanoma (pvz., Pakistano, Bangladešo, Indonezijos). Jie virto valstybės simboliu. Net Japonijos himnas, kurio žodžiai sukurti 794–1185 m. laikotarpiu, o XIX a. pritaikyta melodija yra tradicinė japoniška, subalsuotas, instrumentuotas visiškai prisitaikant prie europinio kanono.

Himnai, kaip kūriniai, tik retais atvejais patenka į meno kategoriją, o oficialieji, pripažintieji dažniausiai „cirkuliuoja“ gana uždaroje kultūrinėje erdvėje, saistomi susiklosčiusio etiketo ir tradicijų. Tačiau gyvoji kultūra ir jos socialinė terpė nuolat nesuvaldomai, neprognozuojamai koreguoja du šimtus metų siekiančią tradiciją, šiandien vadinamą kanonine. Apie europinius himnus rašę autoriai yra pastebėję, kad jie, nors traktuojami kaip simboliai, nėra nekintantys, „suakmenėję“ ir nepajudinami paminklai. Šie kūriniai gyvena ne tik oficialųjį gyvenimą. Jų melodijos savais keliais plinta ir kaip gyvosios žodinės tradicijos tvariniai – kartais iš senų, nesuseka-

mos kilmės liaudies kūrinėlių tapdamos valstybės himnais, o kartais iš himnų prasi-dėdamos, varijuodamos, įgydamos naują prasmę, virsdamos kitu simboliu (Bohlman 2002: 4–6; Hemetek 2002: 1, 2007: 40).

Turime pagrindo manyti, kad nedidelių bendruomenių, organizacijų, renginių, sukaččių ir kitokių neoficialių himnų-dainų kūrimo tradicija yra kilusi veikiamą ofi-cialiosios kanoninės. Todėl turime ne tik nacionalinius, valstybių, partijų, bet ir kai-mų, mokyklų, vaikų darželių, klubų, draugijų, judėjimų himnus. Taigi himnas – labai svarbus objektas, sekant kelią, kuriuo transponuojama kanoninė forma, įgyjama kita, aktuali prasmė ir išraiška, vis dėlto išlaikant pagrindinę paskirtį.

Pasaulietiniai himnai Lietuvoje

Europinio himno reiškinių tyręs politologas Mindaugas Černiauskas rašo:

Modernia valstybės forma įvardijamas tautinės valstybės modelis suklestėjo būtent sena-jame žemyne, tai reiškia, kad kiekvienos valstybės pagrindimo, t. y. jos egzistavimo prasmės, idėja yra nacionalinė ir jos esminis ramsis yra ne kas kita, kaip tam tikras tą idėją atitinkantis identitetas. O šis vis dėlto neatsiejamas nuo simbolių, kurie susiformuoja per ilgą laikotarpį, galiausiai įgyja savarankišką, mitologinę prasmę (Černiauskas 2006: 11).

Tad Lietuva, pasirinkusi vienu iš savo valstybės atributų europinio himno ka-noninės stilistikos kūrinį – „Tautišką giesmę“, viena vertus, simboliškai įsiliejo į bendrąjį nacionalinių pagrindu susikūrusių valstybių sambūrį, o antra vertus, „pasė-jo“ naują idėją, ne tik sudygusią, pražydusią, bet ir iki šiol tebebarstančią sėkleles. Šiandien Lietuvoje himnai – toli gražu ne tik kanoninės sandaros oficialūs šlovi-namieji kūriniai, bet ir labai marga, greitai kintanti, atsinaujinanti, visas įmanomas muzikinės aplinkos įtakas sugerianti tam tikras žmonių grupes vienijančių, jų verty-bes, idėjas aukštinančių kūrinių visuma (tokius kūrinius pavadinšime nekanoniniais himnais).

Lietuviško himno idėja brendo tikriausiai netoli šimto metų – nuo nacionalinio atgimimo judėjimo užuomazgų iki pat valstybės susikūrimo ir himno, kaip valstybės atributo, įtvirtinimo. Be abejo, būtų galima paminėti ir šios idėjos priešistorę, nes juk Vilniaus universitete jau nuo jo įsteigimo skambėjo „Gaudeamus igitur“ – viduram-žiais sukurtas žinių, pažinimo troškulio jungiamos studijuojančios visuomenės dalies vienybės jausmą žadinantis kūrinys. Turėjo skambėti ir įvairių studentų organizacijų dvasią keliantys, identitetą palaikantys kūrinėliai, tik mažai apie juos žinome, tokia taikomoji kūryba kol kas nėra sudominusi mokslininkų ir kaip nors apibendrinta.

Lietuvių tautosakos rankraštyne yra saugoma nemažai romantinės dvasios patrio-tinių dainų, kurios kadaise atliko svarbų vaidmenį – jos žadino, formavo ir propaga-vo tėvynės meilės, pasididžiavimo savo istorija jausmus, kėlė lietuviybės vertinimo ir puoselėjimo poreikį. Daugelis tokių dainų yra žinomų poetų eilės, virtusios folkloru (žr. 1 pvz.; tai Mečislovo Davainio-Silvestraičio eilėraščio pagrindu paplitusi daina), kai kurių jų melodijos sukurtos žymių kompozitorių. Yra ir anoniminės kūrybos.

1 pvz.

1. Kur Nemunas ir Dauguva,
Ten mūs brangi Lietuva.
Kur Šešupė miela plaukia,
Ten tėvynė prigimta.

2. Tenai mergaitės kaip rūtos,
Tikros dukraitės Birutos,
Daro daržely lyseles,
Sėja kvietkas ir rūteles. <...>

Užrašyta Vytauto Dumčiaus Suvalkijoje (?) 1911 m. LTR 3970(324).

Patriotinės dainos nebuvo tam tikrės apibrėžtos bendruomenės simboliai (bent jau neturime apie tai jokių duomenų, išskyrus kai kurias išlygas⁵), tad negalėtume jų vadinti tikraisiais himnais, tačiau jos neabejotinai turėjo įtakos himnų kūrybos suaktyvėjimui. Negalėtume himnais laikyti ir XIX a.–XX a. pradžioje kurtų populiarių dainų, kuriose bendruomeniškumo jausmas yra gana aiškiai išreikštas, – parapijų centrų (bažnyčios, šventoriaus), kunigų apdainavimų pašlovinant, pasigėrint, išaukštinant (žr. 2 pvz.), nes vėlgi neturime duomenų, kad tokios dainos būtų laikomos bendruomenės atpažinimo simboliais. Vis dėlto ir romantinės patriotinės dainas, ir parapijų centrų apdainavimus, sukurtus naujoviška maniera, smarkiai paveiktus autorinės kūrybos ir to laikotarpio literatūrinės tradicijos (plačiau žr. Sadauskienė 2006), laikome mūsų tyrimo dalimi kaip lietuviškų pasaulietinių himnų pirmtakus. Sąlygiškai juos ir vadinsime himnais, atsižvelgdami į tai, kad muzikiniu požiūriu neišvengiamo jokie skirtumo tarp himnų pirmtakų ir himnų, neabejotinai turėjusių bendruomenės simbolio statusą.

2 pvz.

⁵ Apie 1890 m. Antano Baranausko „Nu, Lietuva, nu, Dauguva“ JAV lietuvių bendruomenių buvo giedama kaip tautos himnas. Ne mažiau svarbi ši giesmė buvo ir to laikotarpio Lietuvoje. Juozas Tumas-Vaižgantas ją net pavadino „lietuvių marseliete“ (Muzikos istorija 2002: 238). Pirmojo pasaulinio karo pabėgėlių stovyklose Rusijoje tarsi himnai skambėjo Maironio ir Juozo Naujalio dainos „Lietuva brangi“, „Eina garsas“ (Narbutienė 1968: 138).

1. Rumpiškėnų ulytela
An kalna statyta,
Kas tik aina ir važiuoja,
Vis galia matyti. (2x2)

2. Rumpiškėnų ulytela
Tai yra slausniausia,
Kas tik aina ir važiuoja,
Vis kelalia klausia. (2x2) <...>

Padainavo Anelė Makutėnienė (~ 60 m.) iš Rumpiškėnų k., Rokiškio r. Užrašyta 1967 m. LTR 3867(383).

Kartais naujoviška šių dainų maniera labai gražiai susilieja su senąja, tradicine, taip bylodama apie nenutrūkstantį, natūralų tautosakos tautos ir atsinaujinimo procesą, grįstą kartojimo ir kūrybos, pastovumo ir kaitos vienove. Antai Pasvalio bažnyčia apdainuojama pasitelkiant išpūdingą senovinių apeiginių dainų pradžios vaizdo kūrimo priemonę (vanduo, laivelis, jame – bažnyčia):

3 pvz.

1. Pasvalių lauki
Srauni upa teka,
O Pasvalių bažnyčia
Unt laivelį plauko.

2. Pasvalių bažnyčia
Aukštai mūravota,
Aukšti mūrai ir marmūrai,
Ir stogai raudoni. <...>

Padainavo Dargužienė iš Paryžiaus k., Subačiaus vls. Užrašyta 1929 m. LTR 3112(103).

Daugelis himnų pirmtakų ilgą laiką buvo labai populiarūs, jų variantai fiksuojami nuo XIX a. iki dabar. Šie kūriniai jau atstovauja tautosakai, kuri nebeprisklaido klasikiniam sluoksniui, nors dar turi su juo aiškių, apčiuopiamų tiesioginių sąsajų, pavyzdžiui, vienas teksto, dažnai ir melodijos, šablonas pritaikomas daugeliui miestelių, parapijų apdainuoti, tekstuose vartojamos kai kurios senųjų dainų kompozicijos, poetikos priemonės. Tarpukariu ir vėliau atsiradę himnai labai greitai tokias sąsajas praranda. Kiekvienam miesteliui, kiekvienai bendruomenei prireikia (kitas klausimas, ar pavyksta) sukurti ką nors negirdėto, originalaus. Yra žinoma apie tarpukario miestelių himnus, kuriuose buvo apgiedami išskirtiniai, lengvai atpažįstami vietovės bruožai. Antai Kraštų miestelio (dabar Pasvalio r., Krinčino seniūn.) himne minimas tarpukariu išdygęs aukščiausias visoje apskrityje (60 m) plytinės kalkių cecho kaminas („Kur aukštas kaminas Kraštų į dangų galvą kelia...“⁶).

XX a. pradžioje plitusių himnų pirmtakus neabejotinai veikė europinio kanojinio himno melodijų stilistika. Tai matome ir kūriniuose, kurie paplito liaudyje su Juozo Naujalo, Stasio Šimkaus melodijomis („Lietuva brangi“, „Kur giria žaliuoja“,

⁶ Žr. Laisvosios enciklopedijos *Wikipedia* straipsnį apie Kraštų miestelį (<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kra%C5%A1tai>).

„Lietuvninkai mes esam gimę“, greičiausiai sąmoningai komponuotomis mąstant apie lietuviško himno ateitį.

Po Pirmojo pasaulinio karo ir tarpukariu susikūrė daugybė įvairiausių visuomenės ląstelių, kurios jungė žmones tam tikrais saitais. Miestelių, visuomeninių organizacijų (skautų, šaulių, ateitininkų ir kt.) bendruomenės sugebėjo tam tikra dalimi juos išsaugoti iki mūsų dienų. Akivaizdu, kad europinio himno kanonas jau buvo prigijęs Lietuvoje, o gal ir „Tautiškos giesmės“ aidas atsiliepė daugelio himnų melodijose, kartojančiose kanoninio europinio himno padiktuotą rimtą nuotaiką, teigiančiose svarbias tiesas paprastomis muzikinėmis priemonėmis. Bendruomenės, norinčios turėti rimtą kanoninę kūrinį, savo himnų melodijas užsakydavo sukurti ir žymiesiems kompozitoriams⁷.

Ko gero, didžiausias himnų kūrybos proveržis turėjo būti Kaune. 1922 m. įkurta-me Lietuvos universitete 1935 m. buvo net 93 įvairios studentų draugijos ir korporacijos⁸, tad tikėtina, kad jos kūrė savo himnus ir giedodavo juos sueigose, per šventes. Buvo dainuojamos ir kitos savos kūrybos dainos⁹.

Deja, išsamių duomenų apie tarpukario bendruomenių himnus gausa tikrai negalima pasigirti. Tačiau dar ir šiandien klausiami vyresni žmonės prisimena, kad būdavo apdainuojamas gimtasis kaimas, parapijos, valsčiaus centras, tokios dainos skambėdavo svarbesnių švenčių, įvykių metu.

Atrodo, kad kaip tik tarpukariu galėjo įvykti tam tikras dainų, taip pat ir himnų pirmtakų bei pačių himnų kūrybos lūžis. Anksčiau originali kūrinio teksto idėja kaipmat paplisdavo, įgydama folklorui būdingų bruožų (anoniimiškumą, variantiškumą, žodinių perdavimo būdą) ir tapdama šablonu, pagal kurį apdainuojama kiekvienam mieliausia gimtoji vietelė, o dabar tokio šablono nebelieka. Pamažu įsigali savotiška teksto nuosavybė, jis tampa tik vienos vietovės, vienos bendruomenės išskirtinumo ženklu. Tokių – ne tipiškų, o išskirtinai kitoniškų, nepanašių į kitus – kūrinų paplitimas galėjo iš esmės pažeisti, pakeisti nuo seno susiklosčiusius kūrybos ir kartotės procesus, dainų įsiminimo ir perdavimo, mokymosi būdus. Reikia pripažinti, kad kalbėdami apie himnus tarp kolektyvinės ir individualiosios kūrybos ir šiandien negalėtume nubrėžti ryškios takoskyros, o pokyčiai šia linkme – individualumo, išskirtinumo link – vyksta ir dabar. Be abejo, tam tikras lūžis jau yra buvęs, nors žodinės komunikacijos sankloda negali neatpažįstamai pasikeisti staiga (šimtas ar net ir du šimtai metų – gana neilgas laiko tarpas).

Yra ir kūrinų, kurie rodo, kad tautosakos gyvavimo, plitimo, begalinio varijavimo mechanizmas toli gražu nėra visiškai pakitęs. Pavyzdys – vidurinės ir vyriausios kartos kupiškėnams tikrai gerai pažįstama daina (tiksliau, daugybė jos variantų), seniai vadinama kupiškėnų himnu. LLDK sistemoje ji priskiriama dainų apie gamtą

⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos evangelikų reformatų jaunimo draugijos „Radvila“, ateitininkų himnai (žr. LTR 7723).

⁸ Žr. Algirdo Matukonio straipsnį „Nepriklausomybės laikų „Plieno“ veikla ir vaidmuo“ KTU (prieškariu – Lietuvos universiteto) studentų korporacijos „Plienas“ interneto svetainėje <http://www.plienas.ktu.lt/veikla.htm>.

⁹ Žr. Algirdo Nasvyčio straipsnį „Vyrijos „Plienas“ steigimo priežastys“ KTU studentų korporacijos „Plienas“ interneto svetainėje <http://www.plienas.ktu.lt/steigimas.htm>.

skyriaus G 305 tipui (žr. LLD XV 597–612), nors patys kupiškėnai yra tvirtai įsitikinę, kad ši daina autorinė, sukurta Uršulės Tamošiūnaitės¹⁰. Galima drąsiai sakyti, kad *Lietuvių liaudies dainyne* publikuojamas 1854–1977 m. užfiksuotų dainų tipas ne tik sėkmingai gyvuoja iki šiol¹¹, bet ir yra įgijęs visiškai kitokių akcentų. *Dainyne* skelbiamuose tekstuose vyrauja gamtos apdainavimas, o pasigėrėjimo gimtuoju kaimu, miesteliu, bažnytkaimiu motyvai vos pastebimi. Šiandien kaip tik jie ir sudaro dainos stuburą. Skelbiamose dainose minima galybė visos Lietuvos (išskyrus Mažąją) kaimelių, miestelių pavadinimų, kiekvienąsyk įterpianč norimą. Panašu, kad dabar dainą pasirinko ir savaip pakreipė kupiškėnai (žr. 4 pvz.), kitur ji tiesiog išnyko. Himnų pirmtakams būdingas vienas, daugeliui vietovių pritaikomas šablonas nūdien tapo Kupiškio krašto identiteto dalimi.

4 pvz.

$\text{♩} = 96$

Oi jūs su - sie - dai, mie - li su - sė - dė - liai,

pa - klau - sy - kit, u - vo - žo - kit jūs mo - no žo - dė - li.

1. Oi jūs susiedai,
Mielai susiedėliai,
Paklausykit, uvožokit
Jūs mono žodėlį. (2x2)	4. Anam gali lauko
Takėlis pramintas,
Ti gyvana gaspadorius,
Tamošium vadintas. (2x2)
2. Ar jūs nežinot,
Ar jūs neišmonot,
Kupiškėnai geri žmonas,
Jų tiesūs kelaliai. (2x2)	5. Ti graži vėtala
Ir širdžiai ramumas,
Jaunimėlio suvėjimas
Ir visas linksmumas. (2x2)
3. Lygumas laukėlių,
Žalumas pėvėlių,
Sidabriniai dobilaliai,
Auksiniai žėdėliai. (2x2)	6. Ti šunėliai loja,
Jautėliai bauboja,
O ožėliai su gėrėliais
Šalamojų groja. (2x2)

¹⁰ Vilniaus kupiškėnų klubo nariai, pasirinkę šio tipo dainą oficialiu savo himnu, domėjosi jos kilmę. Pasitelkus Kupiškio krašto kultūros žinovus, bibliotekininkus, buvo įsitikinta, kad daina išties yra U. Tamošiūnaitės kūrinys. Straipsnio autorei tai papasakojo klubo vadovė Filomena Marčiulionienė ir pirmasis vadovas Žybartas Simonaitis. Kupiškėnai remiasi ir Linos Matiukaitės parengtu U. Tamošiūnaitės poezijos leidiniu *Ailios* (Tamošiūnaitė 1999).

¹¹ Informacija surinkta apklausiant Vilniaus kupiškėnų klubo narius. Dauguma jų dainą žino iš vaikystės, girdėjo iš tėvų, senelių, kaimynų. Tokiu pat būdu teigė ją išmokusi ir ~ 1970 m. gimusi moteris. Tik kai kurie žmonės dainą išmoko iš kitų klubo narių, jau gyvendami Vilniuje.

7. Bagaslovyk, Dieve,
Kupiškio laukėlius,
Sanus, jaunus, vidutinius
Ir mažus vaikėlius. (2x2)

Vilniaus kupiškėnų klubo himnas. Užrašyta per klubo sueigą 2009 m. (transkribuota iš vaizdo įrašo). LTR 7723.

Liaudiškiems himnų pirmtakams ir patiems himnams labai dažnai pritaikomos (ar sukuriamos ir paplinta) pramoginės masinio skonio melodijos. Šiek tiek užbėgant į priekį norėtusi pridurti, kad tai niekada netrukdė ir iki šiol netrukdo kūrinį laikyti himnais ir jų funkcijai priskirti bendruomenės vienybės, laisvės, garbės, pasididžiavimo, patriotinių jausmų kėlimą¹².

Populiariosios literatūros ir tautosakos sandūros momentą, masinio skonio formavimosi prielaidas ir procesą gana aiškiai ir nuosekliai savo monografijoje yra nušvietusi Jurga Sadauskienė (2006: 67–68, 76–99). Ji tai sieja su kintančia socialine realybe: raštingumo didėjimu, aukštesnių socialinių sluoksnių laisvalaikio kūrybos suaktyvėjimu, saloninio muzikavimo įtaka ir kitomis aplinkybėmis. Kai pradedame labai panašiu požiūriu nagrinėti melodijas, pamatome to paties proceso kitą aspektą. Masinio skonio muzika formuojasi lygiagrečiai su populiariąja literatūra, kaip vien pramogai, laisvalaikiui, savo malonumui ar tam tikrai socialinei laikysenai, aktyviai pozicijai išreikšti skirto repertuaro sudėtinė dalis. Tai dainos, kurių tekstai dabar LLDK priskiriami humoristinių-didaktinių dainų skyriui, ir naujoji šokių muzika. Tarpukariu pramoginės muzikos mada įgyja didžiulį pagreitį, nes atsiranda radijas, gramfonai, estradinė muzika, sustiprėja miesto kultūros įtaka.

Labai mažai žinome apie sovietmečiu gyvavusias bendruomenes ir jų simbolinius himnus. Oficioziniai kūriniai, sukurti ideologinio kanono reikalavimus perpratusių kūrėjų ir skambėję pionierių, komjaunuolių ar kitokių organizacijų renginiuose, stovyklose, sueigose, vargu ar gali būti laikomi himnais, buriančiais bendruomenes. Tačiau yra užrašyta kūrinų, kuriuos, kaip ir XIX–XX a., tautosakos pateikėjai kūrė norėdami išreikšti meilę, pasigėrėjimą gimtine. Yra ir liudijimų, kad tokios dainos skambėjo per šventes, sambūrius, kolūkinių darbų pabaigtuves. Nelengva dabar pasakyti, kiek tokių himnų užfiksuota, sunku išsamiau juos apibendrinti, nes jie nebuvo sisteminti LLDK. Sovietmečiu ikikarinio laikotarpio bendruomenių veikla buvo visiškai suardyta, tad natūralu, kad ir himnai neskambėjo, pasimiršo. Vis dėlto panašu, kad tokio pobūdžio kūryba nebuvo visai išnykusi, kaip nebuvo išnykęs ir poreikis bendruomenės, sambūrio vienybę pabrėžti muzikiniu poetiniu simboliu¹³.

¹² Žr. LTR 7723 (Pasvalio ugniagesių, Gaurės miestelio, Družų kaimo bendruomenių, Akmenės rajono Ventos gimnazijos anketas).

¹³ LTR, LMTA MFA rinkiniuose esama kūrinų, kuriuose apdainuojamas (kartais netgi „tarybinę“ tikrovę aukštinančia maniera) gimtasis kaimas, miestelis, kolūkis. Yra ir atsitiktinai paliudytų faktų, kurie sovietmečiu tautosakos rinkėjams nebuvo aktualūs. Antai televizijos laidų autorė ir režisierė Lilija Kopač ~1992–1994 m. Lietuvos televizijoje rengė laidą „Согласие“. Viena jos reportaže, pavadintame „Dainuojantis direktorius“, buvo pasakojama apie vienos Nemenčinės medienos apdirbimo įmonės, gyvavusios ir sovietmečiu, direktorių, vardu Franekas (įmonės pavadinimas ir direktoriaus pavardė pasimiršo).

Šiuolaikiniai lietuviški himnai

Šiandien ir be specialių tyrimų matyti, kad himnų įvairovė pas mus ištis di-
džiulė. Lietuvą apėmusi himnų kūrimo mada yra labai panaši į užplūdusią ir kitas
Europos šalis – Rusiją, Ukrainą, Vokietiją, Baltarusiją, Lenkiją, Latviją. Rusijoje ir
Vokietijoje šiuo metu pastebimas toks didžiulis korporacijų (bendrovių) ir kitokių
himnų poreikis, kad net yra reklamos kompanijų, besiverčiančių vien tik atributikos
kūrimu, taip pat himnų rašymu, garso įrašo gaminimu, apipavidalinimu ir leidimu¹⁴.
Tiek Rusijoje, tiek Ukrainoje kiekvienas iš keliasdešimties futbolo klubų turi savo
himą, visų jų garso įrašai skelbiami internete¹⁵. Rusijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje
tiek stambiausi – politiniai, geografiniai, etniniai – dariniai, tiek smulkesni adminis-
traciniai – rajonai, sostinės, dar smulkesni – nedidelės bendruomenės, organizacijos,
įstaigos, taip pat įvairūs judėjimai bei kiti reiškiniai retai apsieina be savojo himno.
Be abejonės, himnų poreikis ir mada šiose šalyse suklestėjo, pasidarė tokia įvairia-
lypė žlugus Sovietų imperijai.

Panašu, kad ir Lietuvoje himnų mada įsigalėjo ir tapo tokia visuotinė atgavus ne-
prikllausomybę, matyt, prasiveržus daugybę metų slopintam poreikiui visaip išreikšti
patriotinius jausmus.

Kaip jau minėta, vertinant himnų muzikos stilistiką ir jų plėtotės istoriją, gali-
ma skirti dvi lietuviškų pasaulietinių himnų kategorijas: kanoninius ir nekanoninius
himnus, arba įvairių neakademinės (populiariosios, liaudies ir kt.) muzikos stilių
himnus-dainas. Reikia pabrėžti, kad taip skirstyti galima ir pirmiau, ir šiomis dieno-
mis Lietuvoje gyvuojančius himnus, bet, kaip ir anksčiau, ne visada galima nubrėžti

Jis buvo lenkų tautybės, labai mėgo dainuoti pritardamas sau gitara ir kurti dainas rusų kalba, buvo visų
kompanijų siela. Direktorius sukūrė ir įmonės himną, kurį per visas svarbiausias šventes dainuodavo
scenoje, šį kūrinį buvo išmokę ir darbininkai, jie mielai dainuodavo kartu. Direktoriumi neprikllausomybės
atkūrimo pradžioje buvo apie 50 metų, todėl tikėtina, kad kurti jis pradėjo sovietmečiu, įmonės himnas
taip pat galėjo gyvuoti dar iki 1991 metų. Himnu prasidėdavo visi svarbiausi įmonės renginiai. Joje dirbo
keliasdešimt (20–30) darbuotojų. Direktorius prieš kokią dešimtį metų mirė, o įmonė bankrutavo. Pa-
našu, kad himnas, kaip ir kitos jo kūrybos dainos, neišliko, nes autorius melodijų neužrašinėjo. Įmonės
himne buvo kalbama apie laimę dirbti petys petin, draugystę, apie tai, kaip kvepia medis. Deja, laidos
įrašas taip pat neišliko (informaciją pateikė L. Kopač).

1949 m. įkurtas Kauno universiteto (vėliau – Kauno politechnikos instituto, dabar – Kauno techno-
logijos universiteto) dainų ir šokių ansamblis „Nemunas“ nuo pat 1967 m. savo kolektyvo himnu laikė
tremtinių, partizanų dainą „Stoviu aš parimus prie rūtų darželo“ ir ją dainuodavo ne tik patys sau, bet ir
per viešus renginius (žr. ansamblio interneto svetainę <http://www.kultura.ktu.lt/nemunas/Himnas.php>;
<http://www.kultura.ktu.lt/nemunas/simbolika.php>).

Liaudies dainos kaip neoficialūs himnai neretai skambėjo įvairių studentišκών sambūrių, organizaci-
jų, tokių kaip žygeivių klubai, romuviečių, kraštotyrininkų draugijos, renginių, sueigų, švenčių, išvykų
metu („Šalia kelio jievaras stovėjo“, „Eisva mudu abudu“, „Jau sutemo temela“ ir kt.).

¹⁴ Žr. Rusijos (Maskvos) garso įrašų studijos ir reklamos paslaugų kompanijos „Sound service“
internetu svetainę <http://www.sound-service.ru/service/?sid=73>, Vokietijos garso ir vaizdo reklamos
paslaugų įmonės „Ladage Media GMBH“ svetainę <http://ladagemedia.de/ladagemedia.phtml>, Franko
Möhlenkamp (Vokietija) – kultūros vadybininko, pianisto, populiarių dainų, šlagerių kūrėjo, daininin-
ko – paslaugų svetainę <http://www.hymne.de/ihreganz.htm>.

¹⁵ Žr. Ukrainos futbolo klubų himnų puslapį sporto naujienų portale <http://www.sports-news.com.ua/pro-sport/167-gimny-futbolnyx-klubov-ukrainy.html>.

aškią skiriamąją liniją. Himnų visuma yra labai eklektiška. Atrodytų, kad folkloristui, etnomuzikologui įdomiausia ir teisingiausia būtų apsisistoti tik prie tos himnų kūrybos dalies, kuri yra neabejotinai tiesiogiai susijusi su liaudies muzika (su klasikiniu jos sluoksniu), iš jos išplaukia. Tokiu atveju turėtume nekreipti dėmesio į kelis visiškai šalia tuo pat metu egzistuojančius to paties reiškinių aspektus. Pavyzdžiui, turėtume nagrinėti Luokės etnografinio ansamblio „Šatrija“ vadovės sukurta Luokės miestelio himną, kuris neabejotinai yra liaudies dainų kūrybos inspiruotas, bet nematyti to paties ar gretimo miestelio mokyklos popmuzikos stiliaus himno, mokinių sukurto ir atliekamo svarbiausiomis mokyklai progomis. Ir vienas, ir kitas priskirtini nekanoninės stilištos kūriniais. O gal turėtume nekreipti dėmesio į profesionalių kūrėjų himnus? Bet tada nepastebėtume, kaip toks kūrinys prigyja bendruomenėje ir kaip būna adaptuojamas, ima varijuoti, įgyja bendruomenei priimtinesnį pavidalą. O ką laikyti kūrėjo profesionalumo rodikliu – gal Muzikos akademijos diplomą, o gal sukurtų kūrinių skaičių? Tačiau tokia atranka vėl veda į aklavietę, atrenkant tyrimo medžiagą. Gerai pasvarsčius aiškėja, kad kaip tik eklektiškoji himnų visuma, „suvaldyta“ apibrėžiant skirstymu dviem – kanoninio ir nekanoninio stiliaus – kategorijomis, gali padėti įžvelgti šiuolaikinio gyvo himnų muzikos funkcionavimo kontūrus, taip pat ir šios kūrybos raidos kelią.

Tam tikrus saitus rodo, simbolizuoja, skambėdami atkuria daugybės šiandieninių organizacijų himnai, sukurti laikantis europinio himno kanono. Dažniausiai jie būna užsakomi profesionalams (neretai organizacijos nariams). Antai Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos himno tekstą parašė sąjungos narė Undinė Nasvytytė, o muziką – žinomas kompozitorius Kipras Mašanauskas (žr. 5 pvz.), Jaunųjų miško bičiulių sambūrio himną sukūrė Stasys Žlibinas (žodžius) ir Algimantas Raudonikis (muziką). Šie kūriniai atitinka visus kanoninius himno reikalavimus – tiek teksto, tiek muzikos, net reprezentacinio atlikimo (garso įrašai skelbiami interneto svetainėse).

5 pvz.

LBKS HIMNAS

Tekstas Undinės Nasvytytės

Muzika Kipro Mašanausko

♩ = 70

Le - gen - dom puo - šiam Min - dau - go Ka - rū - ną, šlo -
ve va - di - nam Vy - tau - to lai - kus. Ba - jo - rai ant žir -
gų sku - bė - jo mū - šin į Žal - gi - rio lau - kus. Jie

Lie - tu - vą kran - ju ap - gy - nę lai bus per am - žius fiems slo -
vė! Šian - die - na į gre - tas su - sto - ję po
her - bo žen - klo vė - lia - va se - no - lių prie - sai -
ką kar - to - jam - Tie - sa, O - ru - mas ir Gar - bė. *ff* Tie -
sa, O - ru - mas ir Gar - bė, *mf* Mes šių die - nų ba -
jo - rai - Pa - se - kim pa - vyz - džiū tē - vų - pri - sie - ke
puošt dar - bais Tē - vy - nę, pri - dé - ję ran - ką prie šir -
dies *f* mes Lie - tu - vai žo - džiūs kar - to - jam - Tie -
sa, O - ru - mas ir Gar - bė, *ff* Tie -
sa, O - ru - mas ir Gar - bė!

Legendom puošiam Mindaugo karūną,
Šlove vadinam Vytauto laikus.
Bajorai ant žirgų skubėjo
Mūšin į Žalgirio laukus.

Jie Lietuvą krauju apgynė,
Lai bus per amžius jiems šlovė!
Šiandieną į gretas sustoję,
Po herbo ženklo vėliava
Senolių priesaiką kartojam –
Tiesa, Orumas ir Garbė.

Mes šių dienų bajorai
Pasekim pavyzdžiu tėvų
Prisiekę puošt darbais Tėvynę
Pridėję ranką prie širdies
Mes Lietuvai žodžius kartojam –
Tiesa, Orumas ir Garbė.

Himnas skelbiamas iš Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos interneto svetainės <http://www.bajorusajunga.lt/himnas.htm> (rašyba ir skyryba netaisyta), taip pat žr. LTR 7723.

Kartais galima ir suabejoti, ar kai kurių itin formalių organizacinių darinių himnai išties turi ką nors daugiau nei formaliai pritaikytą europinio himno stilistiką. Kažin ar yra realių prielaidų tokiems kūriniams gyvuoti, skambėti, kelti kokius nors bendrus jausmus. Taip atsitinka, kai himnas kuriamas be jokios iniciatyvos iš bendruomenės vidaus arba kai bendruomenė nė neegzistuoja, yra visiškai reliatyvi, formali. Pavyzdys galėtų būti stambiaus Lietuvos administracinio vieneto – Kauno apskrities, jungiamos, ko gero, vien biurokratinių saitų, himnas¹⁶, netrukus, matyt, virsiantis tik istoriniu faktu kartu su kitais apskričių atributais ir pačiomis apskritimis.

Nekanoninė lietuviškųjų pasaulietinių himnų grupė – tai kūriniai, kurie, viena vertus, yra himnai, nes aukština, šlovina, iškelia vertybes, jungiančias tam tikros kompaktiškos bendruomenės narius. Tai gali būti administracinis darinys, subkultūrinė bendrija, įstaigos, organizacijos kolektyvas, klubas, draugija, neformalus (visuomeninis) judėjimas (pvz., kokio nors miesto sveikatingumo) ir kt. Antra vertus, tokių kūrinių visuma stilistiškai be galo marga ir dažnai juos būtų galima vadinti tiesiog dainomis. Abi himnų grupės – kanoninė ir nekanoninė – yra sunkiai atskiriamos. Europinio himno kanonu sekant sukurti lietuviški kūriniai nereitai pasižymi ir lyrinėms dainoms būdingu kiek greitesniu tempu, dainingesnėmis intonacijomis. Greičiausiai tai yra susiję su lietuvių chorinės kultūros tradicijomis. Tuo tarpu kai kurie nekanoniniai himnai turi ir europinio himno ypatybių. Pavyzdžiui, Pasvalio ugniagesių tarnybos, Lietuvos viešosios policijos rinktinės „Vytis“ himnai artimi maršams (maršo ir himno stilistikoje rastume daug bendra), nes to tarsi reikalauja šių statutinių organizacijų prigimtis. Nekanoniniai himnų dainos dažniausiai atsiranda kaip tik todėl, kad žmonės, žinodami, suvokdami himno paskirtį ir kanoną, stengiasi jį pritaikyti savo bendruomenės vertybėms

¹⁶ Žr. Kauno apskrities viršininko administracijos interneto svetainę <http://www.kaunas.aps.lt/ava/selectPage.do?docLocator=59FBDDF9DB6511DBBC3C746164617373&inlanguage=lt&pathId=465>, taip pat LTR 7723.

perteikti, išaukštinti¹⁷. Kanoniniam konservatyviajam stiliui, dabar tam tikrais atvejais laikomam oficialiu, šaltu, atgyvenusiu, tarsi prieštarauja demokratiškos šiuolaikinės įvairių pakraipų populiarišios estradinės muzikos kūriniai, atliekantys tą pačią simbolio funkciją, keliantys vienovės jausmą, šlovinantys aktualias vertybes (pvz., Ventos gimnazijos¹⁸, Kretingos pranciškonų gimnazijos¹⁹, festivalių „Roko naktys“²⁰, „Bike Show Millenium“²¹ ir kiti himnai). Turime savąjį krepšinio himną (Marijono Mikutavičiaus „Trys milijonai“), kuris šiandien neretai kėsinasi į tautinės giesmės pozicijas. Didžiulį jo populiarumą, gyvybingumą, vėlgi tam tikrų žmones jungiančių saitų aktyvinimą rodo vis atsirandančios anoniminės, internete folkloriškai varijuojančios parodijos, kaip antai „Hakerių himnas“²² (kitaip – „3 gigabaitai, arba Adminų himnas“²³, „Lineage himnas“²⁴), „Trys milijonai (pankų remiksas)“²⁵ ir kt. Kone kiekviena mokykla, o pastaruju metu net ir lopšeliai-darželiai, jaunimo organizacijos, stovyklos, parapijos ir kitokios laikinos bei ilgalaikės bendrijos, sambūriai ir bendruomenės kuria savo himnus-dainas, pritaiko ar perkuria žinomus kūrinius. Himnų reikia ir trumpalaikiams televizijos projektams (tokiems kaip „Triumfo arka“, „Chorų karai“ ir kt.), įvairiems jubiliejų renginiams, akcijoms.

¹⁷ Pavyzdžiui, Ventos gimnazijos mokytojai sako, kad jų himno „paskirtis – sutelkti mokyklos bendruomenę, ugdyti pagarbą ir meilę savo mokyklai, pasididžiavimą savimi ir savo bendruomene. Kai himnas nuskambėjo pirmą kartą, buvo labai palankiai įvertintas, sujaudino visą miestelio bendruomenę, o stipriausias emocijas sukėlė buvusiems mokyklos mokiniams (jų buvo susirinkę labai daug), nes jie kaip tik jau gali įvertinti, kad mokykla „ant žaliuojančio kranto Ventos“ jiems tikrai buvo „nuostabiausia pasauly“, jos nepamirši. Dabar vyresnieji gimnazistai himną gieda noriai, puikiai moka žodžius. Ypač mieliai ir šiltai himnas atliekamas baigiantis atestatų įteikimo ceremonijai – tai būna emociingas, darnus atlikimas, jaučiant atsiveikimo su mokykla gaudulį ir suvokiant, kad abiturientai šį himną gieda jau paskutinį kartą mokykloje, – tokiais momentais mokiniai tikriausiai puikiai supranta kiekvieno žodžio prasmę. Himno žodžiai labai taupūs, bet prasmingi – taikliai apibūdina mokyklą ir išoriškai, ir vidumi: mokykla iš tiesų stovi vaizdingoje vietoje, ant aukšto Ventos upės kranto, ir daugybė langų žiūri į upės vingius; kaip upės vandenys nuolat teka, taip vis naujos moksleivių kartos palieka mokyklą; mokytojų darbo prasmė – kad kiekvienas žodis gultų į vaiko širdį, kad išsineštų į gyvenimą prasmingus siekius. <...> Teisingumo dėlei reikia pasakyti: muzikos specialistai teigia, kad himnu vadinti šį kūrinį būtų gal per drąsu, tai labiau panašu į paprastą dainą“ (žr. LTR 7723).

¹⁸ Žr. Ventos gimnazijos interneto svetainę http://siauliai.mok.lt/venta/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=57, taip pat LTR 7723.

¹⁹ Žr. Kretingos pranciškonų gimnazijos interneto svetainę <http://kpg.lt/apie-mokykla/01-himnas-1.wma/view>, taip pat LTR 7723.

²⁰ Žr. festivalio „Roko naktys“ interneto svetainę <http://www.rocknights.lt/tv/musicvideo.php?vid=c35e9a8c2>, taip pat LTR 7723.

²¹ Žr. festivalio „Bike Show Millenium“ interneto svetainę <http://www.bikeshow.lt/lt/stuff.htm>, taip pat LTR 7723.

²² Žr. tekstą Laisvo ir nepriklausomo interneto portale <http://www.straipsniai.lt/Hakeriai/puslapis/223>, taip pat LTR 7723.

²³ Žr. *Macintosh* vartotojų grupės Lietuvoje interneto svetainę http://www.macpartija.lt/index.php?catid=8&func=view&id=4874&itemid=28&option=com_joomlaboard, taip pat LTR 7723.

²⁴ Žr. informacinių technologijų naujienų portalą <http://www.cyberlords.lt/zaidimu-naujienos/486-lineage2-himnas-sugalvotas.html>, taip pat LTR 7723.

²⁵ Žr. humoristinių garso įrašų kolekcijai skirtą svetainę <http://www.juokai.net/prikolai.php?action=file&id=395>, taip pat LTR 7723.

Tarsi viduriukas tarp dviejų kraštutinių – europinio kanoninio ir šiuolaikinės populiariosios muzikos stilių – yra nedidelių kaimų, miestelių bendruomenių, kurių nariai yra vidurinės ar vyriausios kartos žmonės, himnai, giedami prieškario ir pokario liaudies dainų, pokario laikotarpiu užsimezgiusio vadinamojo liaudiškojo stiliaus (stilizuotomis) melodijomis (Luokės, Družų, Gaurės himnai²⁶). Jie neretai ir gyvuoja kaip to meto dainos – žodžiai užrašomi, o melodijos plinta tik skambėdamos ir lieka neužrašytos²⁷. Luokės (Kelmės r.) himno melodiją kažkas užrašė gaidomis, tačiau jis yra ypač artimas liaudies dainoms. Tai vienas iš labai nedaugelio himnų, giedamų tarmiškai, jo tekstą ir melodiją sukūrė nepaprastai aktyvi vietinių etninių tradicijų puoselėtoja, vieno žymiausių ir seniausių etnografinio ansamblio „Šatrija“ įkūrėja ir vadovė Joana Misiūnienė. Bendruomenės sueigose himną visada užveda ansamblio nariai. Jūratės Navickienės vadovaujamas folkloro ansamblis „Santaka“ labai išpopuliarino Sintautų (Šakių r.) himną, šiandien jį žino arba moka kone visi sintautiškiei. Šio himno melodija iki šiol niekur neskelbta, o Sintautuose plinta žodžiu²⁸.

Tiek šiandien, tiek anksčiau bendruomenių himnams kartais pritaikomos jau esamų kūrinių melodijos arba koks nors prasmingas kūrinys pasirenkamas bendruomenės simboliu²⁹. Tokia praktika įprasta ir plintant europinio kanoninio himno tradicijai, pavyzdžiui, Britanijos monarchų šlovinimo himno melodija buvo panaudota carinės Rusijos himne.

Galima išskirti vieną kūrinių grupę, kuri tam tikru atžvilgiu yra marginali. Tai įvairūs proginiai kūriniai, autorių pavadinti himnais, tačiau tokiais dar netapę, o gal ir netapsiantys. Iš tokių būtų galima paminėti Žilvino Žvagulio dainą „Žemaitijos himnas“, 2009 m. Lietuvos abiturientų paskutinio skambučio šventės-koncerto, vykusio „Siemens“ arenoje, proga Raigardo Tautkaus sukurtą ir garsių atlikėjų sudainuotą dainą, pavadintą „Abiturientų himnas“, TV3 penkioliktojo gimtadienio proga

²⁶ Žr. LTR 7723.

²⁷ Pavyzdžiui, Družų kaimo (Širvintų r.) bendruomenės himno melodija užfiksuota tik man juo sudomėjus. Iki tol himnas buvo tik gyvai giedamas įvairių bendruomenės suėjimų, švenčių progomis (jokio garso įrašo taip pat nebuvo). Jo žodžiai ir autorės pavardė skelbiami bendruomenės interneto svetainėje. Pasak bendruomenės pirmininkės Dalios Taparauskienės, melodija sukurta „taip sau“, bendromis jėgomis. Visai taip pat atsirado ir Ricielių kaimo (Lazdijų r.) moterų sukurta, kaip jos pačios sako, „prisistatymo daina“ (žr. LTRV mdv 145, taip pat LTR 7723). Gaurės miestelio (Tauragės r.) himno melodija iki šiol irgi nebuvo užrašyta.

²⁸ Įdomu, kad šio miestelio himno muziką 1995 m. sukūrė žymus kompozitorius, daugybės premijų laureatas Valentinas Bagdonas (1929–2009). Sintautiškiams jis perdavė vienintelį melodijos autografą ir, matyt, pamiršo pažymėti prieraštinius ženklus (kūrinys sukurtas mišriam chorui), tad himnas gali būti dainuojamas keleriopai, priklausomai nuo to, kokie ženklai būtų prirašyti. Pati pasirinkusi ženklus, iš rankraščio himno melodiją išmoko mokyklos muzikos mokytoja, o toliau melodija sklinda žodžiu. Panašu, kad kūrinio visa faktūra niekada neskamba, nes būtų įkandama tik įgudusiems choristams. Žmonės himną gieda dvibalsiškai, kaip jie patys sako, liaudiškai. Supaprastinta melodija tikrai neįmantri, lengvai įsimenama (žr. LTR 7723).

²⁹ Kaip jau minėta, tokie yra Vilniaus kupiškėnų klubo, KTU dainų ir šokių ansamblio „Nemunas“ himnai, Vilniaus lopšelio-darželio „Čiauškutis“ himnui pritaikyta kitos vaikams skirtos dainelės melodija. Ir sovietų laikais neoficialių bendruomenės himnų statusą turėjo liaudies dainos „Šalia kelio jievaras stovėjo“, „Eisva mudu abudu“, „Jau sutemo temela“.

2008 m. sukurtą „TV3 himną“, 2009 m. dainininko Sashos Song sukurtą „Onkologinių ligonių himną“ ir kitus panašius kūrinus, kurie kol kas neturi jokio „oficialaus“ statuso ir nėra pripažinti, nėra įgiję simbolio galios, nėra giedami ar bent žinomi daugumai bendruomenės narių. Tačiau kas žino, gal vienas kitas iš tiesų prigis.

Gali būti, kad kai kurie XX a. pradžios miestelių apdainavimai priklauso tai grupei kūrinių, kurie buvo sukurti tikintis išsiskirti savosios gimtinės pašlovinimu, turėti savo himną. Iš kelių panašių kūrinių ilgainiui prigijo vienas, o kiti ir liko archyvuose. Taip, matyt, atsitiko su Kupiškio himnu. Turime bent du skirtingus kūrinus, aiškiai kurtus panašiu laiku (tai rodo jų turinys ir stilistika), pretendavusius į miesto himno titulą (žr. 4 ir 6 pvz.).

6 pvz.

Kupiškio miestas

Kauno gubernijos Vilkmergės pavietas, Sėdž miestelis įsirėmęs Kaip ponas karietoj,	Šimtų žingsnių žingsi – Bažnyčių išvysi, Antrų šimtų žingsnių – šviesų Dangų pamatysi.
Tarp dviejų kalnelių, Tarp sraujų upelių, Juokias dailiai sėdėdamas Iš kitų miestelių.	Šviečia bažnytėla Kaip danguj saulala, Šypsa balta varpinyčia Kaip rytų šalnėla.
Tai Kupiškio miestas Kaip gražiai išriestas. Tarp kalnelių, tarp slėnelių – Viseip kaip išriestas.	Kaip varpais užgauna Iš pagadas giedra, Trinkia mūrai, kardin kalnai Kai Ryma katedras.
Ulyčių tiesumas, Tų rinkų platumas! Tarp budinkų, kaminyčių Vienodas aukštumas!	Ką tik reikalaus, Vis Kupišky gausi: Žirklių, peilių ir apcūgų, Pagribnykų, drailių,
Kiek metuos dienelių, Tiek jam' budinkėlių, O kiek metuos adynėlių, Tiek jam' kaminėlių.	Pasagų, linciūgų Su raudona stūga Ir pypkyčių pamargyčių – Baltųjų, naujųjų.

Padainavo E. Vasiliauskienė. Užrašyta 1926 m. LTR 754(24).

Pirmąjį ir šiandien žino daugelis ne pačios jauniausios kartos kupiškėnų, o Vilniaus kupiškėnų klubas, įkurtas 1991 m., kaip minėta, pasirinko jį oficialiu savo himnu ir nuolat gieda per sueigas. Tuo tarpu antrasis kūrinys taip ir nevirto himnu.

Taigi matome, kad lietuviškieji himnai labai įvairūs savo stilistika, profesionalumo lygiu, netgi intencijomis. Vieni yra oficialūs, pripažinti ir įteisinti tarsi tapatybės

dokumentai, o kiti – neformalūs, tačiau visi jie tarsi praeina savotišką „natūraliąją atranką“, kuri arba leidžia himnui gyvuoti – skambėti, varijuoti, būti gerbiamam ar parodijuojamam, arba lemia jo vietą kokiam nors archyve, senam dainų sąsiuvinyje, stalčiuje ar retai lankomoje interneto kertelėje MP3 formatu. Geriausiai atveju toks neprigijęs „himnas“ tampa koncertiniu kūrinio arba neformalioje aplinkoje savo malonumui jį dainuoja pats kūrėjas.

Gal tokia himnų įvairovė bei gausa ir nėra mūsų išskirtinumas, palyginti su kaimynų kraštais, tačiau galima drąsiai teigti, kad himnų kūryba pasireiškia mūsų itin turtingos dainų kultūros natūrali tąsa – poreikis išdainuoti tai, kas jungia ir yra miela, sava (be galo daug nuoširdumo ir šilumos sudedama į himnus-odes giminėms). Ši taikomoji paprastų žmonių kūryba atspindi tradicinės liaudies kūrybos tąsą post-folklorinėje erdvėje. Tradicija į modernybę joje susijusios dialektiškai, vienijamos bendro postmodernistinio būvio.

Šiandien himnai mielai skelbiami internete. Atrodytų, kad ši terpė turi nuspalvinti himnų tradiciją naujomis spalvomis, kaip nors esmingai ją paveikti. Tačiau interneto erdvėje paradoksaliai išryškėja kai kurie kone archajiški folkloro kūrybos bruožai, tam tikros detalės, leidžiančios atpažinti tradicijos plėtotę, jos tąsą.

Bendruomenių himnų autoriai beveik visada yra bendruomenės nariai, dažniausiai ne profesionalūs kūrėjai, o mėgėjai. Kartais (ir neretai) himno autoriai viešai neskelbiami³⁰ arba skelbiamas tik teksto autorius³¹ (juk tai bendruomenės, o ne autoriaus garbei egzistuojantis kūrinys), o himno melodija dažniausiai nepateikiama – gal todėl, kad ją ir taip visi moka³²? Pabendravus su kai kurių bendruomenių nariais, himnų autoriais, paaiškėjo, kad dažnai jiems nė į galvą neateina mintis paskelbti himno melodiją, nes iš tiesų ji gyvuoja tik skambėdama, tik realiai, tad virtualioje erdvėje melodijos kaip ir nereikia³³. Užrašyta ji nereikalinga dar ir dėl to, kad muzikinis raštingumas labai daug kur yra minimalus, toli gražu nėra visuotinis. Pasitaiko, kad paskelbta himno melodija tiesiog išduoda muzikinį mažaraštiškumą ir taip tarsi patvirtina kilmės „iš liaudies“ liniją. Tiesa, neretai ir himnų žodžiai in-

³⁰ Užupio himnas (http://www.uzupiozinios.net/index.php?option=com_content&task=view&id=70&Itemid=76), Pasvalio ugniagesių himnas (<http://www.vpgt.lt/pasvalys.pgt/himnas.html>).

³¹ Kauno Tado Ivanausko vidurinės mokyklos himnas (http://intro.svm.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=8&3572a53619f9c93a67a85609ce1e0203=ad4cc0d9490413d9768ba10d25bdb54b), Baisogalos himnas (<http://www.lgi.lt/baisogala/pages/himnas.htm>) ir kt.

³² Pavyzdžiui, Veiverių Tomo Žilinsko gimnazijos svetainėje <http://www.vtzg.lt/himnas/>, Vilniaus Prano Mašio pradinės mokyklos svetainėje <http://www.vtzg.lt/himnas/>, Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos svetainėje <http://jjanonis.su.lt/jjg/atributika-515-jjg.html>, Baisogalos bendruomenės svetainėje <http://www.lgi.lt/baisogala/pages/himnas.htm>, Telšių savivaldybės svetainėje http://www.telsiai.lt/go.php/lit/Himnas_Telsiams/530, Vilniaus kupiškėnų klubo svetainėje <http://vilniauskupiskennai.blogspot.com>, Vilniaus lopšelio-darželio „Čiauskutis“ svetainėje <http://www.ciauskutis.lt/-ciauskucio-himnas#>, Sintautų bendruomenės centro svetainėje <http://www.sintautai.eu/sintautu-himnas> ir daugelio kitų bendruomenių interneto svetainėse.

³³ Tik skambėdamos gyvuoja ir plinta Sintautų, Luokės, Gaurės miestelių, Družų kaimo, Vilniaus kupiškėnų klubo himnų melodijos. Būna, kad himno melodija tyčia neskelbiama, suvokiant tam tikrus su autorinėmis teisėmis susijusius niuansus, jei himnui buvo pritaikyta kito autoriaus muzika (žr. LTR 7723 „Čiauskučio“ anketą).

ternete paskelbiami su rašybos bei skyrybos klaidomis ir taip būna ten metų metus (vis dar esame dainuojanti, o ne rašanti ir skaitanti tauta?).

Pasitaiko, kad himno melodiją kolektyviai sukuria bendruomenės nariai, pavyzdžiui, internete rašoma, kad Lietuvos viešosios policijos rinktinės „Vytis“ himną sukūrė „Vyčio“ estrados ansamblio nariai. Družų kaimo himno melodiją sugalvojo susirinkusios bendruomenės moterys, nors interneto svetainėje nurodė choro vadovės pavardę³⁴.

Nekanoninių himnų melodika ir populiarioji muzika

Nekanoninių himnų melodijos yra tiesiogiai susijusios su tam tikros žmonių amžiaus grupės jaunystės laikų populiariaja muzika, kitaip sakant, su masinio skonio pramogine muzika (žinoma, yra visokių išimčių). Kuo tvirčiau žmonių sambūrį galima vadinti bendruomene ir kuo mažiau – įstaiga ar organizacija, t. y. kuo labiau tokio sambūrio kilmė yra suvaržyta oficialiosios doktrinos, tuo ši himnų ypatybė yra būdingesnė ir dažnesnė. Pramoginės masinio skonio muzikos stilistika ryškėja net ir žvelgiant į himnų pirmtakus, gyvavusius jau XIX a., tad, palyginę visas – nekanoninių himnų ir jų pirmtakų – melodijas, matome, kad jos gana aiškiai sugrupuojamos pagal besikeičiančių kartų atsinaujinančią muzikinį skonį: 1) XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje gimusių žmonių; 2) tarpukariu gimusių; 3) apytikriai 1940–1960 m. gimusių; 4) apytikriai 1960 m. gimusių iki pat jauniausios kartos (dabartinių vyresniųjų klasių moksleivių).

Apibendrinant visą nekanoninių himnų kūrybą, galima tarti, kad žmonės tikros, „neoficialiosios“ vienybės jausmą linkę išreikšti savo pamėgtomis, jaukiomis, „gyvomis“ melodijomis, kurios nei kanoninės europinių himnų melodikos reikalavimų, nei tradicinės liaudies dainos požymių tikrai neatitinka, tačiau vis dėlto gyvuoja pagal tam tikrus kanonus, būdingus ir tradicinei tautosakai. Kaip ir kiekvienam tautosakos kūrinyje, tai – kolektyvinio skonio, daugelio žmonių apibendrintos nuomonės išraiška, žinomų, o ne naujų dalykų pranešimas, šablonų, gal net formulių vartojimas ir estetinis pasitenkinimas jas atpažįstant, kūrėjo ir bendruomenės atotrūkio nebuvimas, kūrinio artikuliacija ir suvokimas be specialių, ypatingų pastangų. Galų gale su folklorine (ir net su senąja) tradicija himnų kūrybą sieja ir tai, kad himnas, kaip ir žemdirbiškosios kultūros apeiginė daina, visada turi gana griežtą funkciją, lydimą tam tikrų papročių, veiksmų, atlikimo reglamento.

Prieš tapdamos bendruomenių himnais, melodijos praeina „natūraliąją atranką“, išsisknija sąmonėje ir dėl to tampa tinkamos svarbiai tiesai išsakyti, deklaruoti tam tikroms vertybėms, perteikiamoms himno teksto. Dėl to labai dažnai tai būna ne kokio avangardinio, bet prieš kurį laiką atsiradusio muzikinio stiliaus ar tam tikro subtiliausio reminiscencijomis nesąmoningai paremta muzika. Tokia pat tendencija

³⁴ Žr. LTR 7723.

ryški kalbant ne tik apie himnų, bet ir apie aktualių, naujųjų liaudies dainų kūrybą nuo pat laikotarpio, iš kurio turime užrašytas melodijas, pradžios. Sakykim, XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje labai paplito nacionalinius jausmus kėlusios, palaikiusios dainos-himnai, perėmę XIX a. pirmosios pusės Lenkijos sukilimų dainų melodijas (A. Baranausko „Nu, Lietuva, nu, Dauguva“, Maironio „Eina garsas prūsų žemės“). Pokario tremtiniai, partizanai neretai buvo apdainuojami po Pirmojo pasaulinio karo paplitusiomis romansų, tarpukario estradinės šokių muzikos, taip pat Antrojo pasaulinio karo metais girdėtomis vokiškų dainų, madingų šokių melodijomis (Ramoškaitė 2005: 59–62). Žmonių muzikinėje atmintyje įsitvirtina ir autorinės, buvusios labai populiarios garsių kompozitorių melodijos, joms „sufolklorėjus“, pasisėjus ir išplitus nebeatpažįstamai arba estrados atlikėjams įvedus kokią muzikos madą ir jai pasiskleidus. Dabartiniai mokyklų himnai itin dažnai remiasi šeštojo–aštuntojo dešimtmečių lietuvių estrados melodijų štapais, savo ruožtu perėmusiais Europos pokario populiariosios estradinės muzikos standartus³⁵.

Galima apibendrintai įsivaizduoti tokio melodijų pasklidimo kelią. Štai kokia nors melodija įgyja „hito“ statusą ir ima skambėti visur, ją visi moka atmintinai. Paskui pasipila sekimai, panašių melodijų lietus. Pats „hitas“, žinoma, pamirštas, bet kai kurie jo elementai imami multiplikuoti daugybe variantų. Pagaliau tie elementai įsitvirtina „liaudyje“, savamoksliai ar kiek muzikos pasimokę kūrybingi žmonės nę nesusimąstydami po tokio pobūdžio melodijomis pasirašo kaip po savomis. Vyksta visiškai natūralus simbiozinis kartotės-kūrybos procesas. Paprastai praeina ne viena dešimtis metų. Pasikeitus kartoms, labai pamažu vėl viskas vyksta iš naujo. Vidurinėsios kartos folkloristai galėjo pastebėti jau bent du tris tokius lūžius. Vienas vyko, kai pamažu anapilin išėjo dar XIX a.–XX a. pradžioje gimusi karta. Ne taip retai buvo galima išgirsti, kaip kūrybingas tradicinės klasikinės tautosakos pateikėjas sako, kad yra sukūręs dainą, ir uždainuoja lengvai atpažįstamą klasikinio folkloro melodiją. Vėlesnė, tarpukariu gimusi karta elgiasi taip pat, tik matrica jau yra kita – ją puikiai atspindi paskutiniai *Dainyno* karinių-istorinių dainų tomai³⁶.

Ne kitaip vyksta ir šiuolaikinės savaiminės kūrybos procesas. Iškalbingas šių dienų pavyzdys būtų Joniškėlio himno melodija (7 pvz.). Joje gana lengvai atpažįstame prieškarui atsiradusių Vilniaus vadavimo dainų (K 983), vėliau virtusių itin populiaria, dar ir dabar vyresnio amžiaus žmonių padainuojama užstalės daina „Prie stalo, prie stalo, prie stalo“³⁷, melodijų reminiscencijas. Himno muzikos autorė yra gimusi XX a. šeštajame dešimtmetyje, jai užstalės daina turėjo būti gerai žinoma ir, matyt, netyčia įsiterpę į kūrybos procese kylančią idėją.

³⁵ Pavyzdžiui, dar ir dabar tiek himnų, tiek kitų liaudies ar populiarių „autorinių“ dainų muzikoje galima išgirsti sekvencines slinktis, ypač išpopuliarintas dainininko Charles'o Aznavouro (g. 1924) atliekamose dainose („Plus bleu que le bleu de tes yeux“, „Hier Encore“, „Toi et Moi“ ir kt.).

³⁶ LLD XVII, XVIII, XIX.

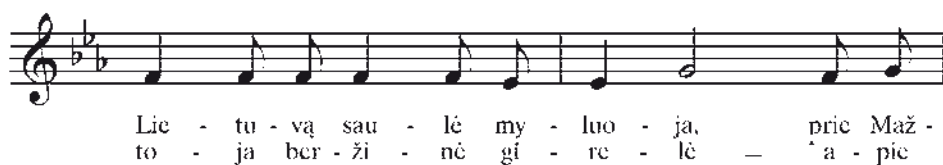
³⁷ LLD XVIII 418–419.

7 pvz.

JONIŠKĖLIO HIMNAS

Žodžiai Stepono Rimkaus, muzika Nijolės Stepulienės

♩ = 114

Šiaurės Lietuvą debesys glosto,
Šiaurės Lietuvą saulė myluoja,
Prie Mažupės širdelei paguosti
Joniškėlio mergaitė dainuoja.

Jos daina ir liūdna, ir aistringa –
Atkartoja beržinė girelė –
Apie savo jaunystę žavingą,
Apie savo gražuolį bernelį.

Joniškėlyje pievos žaliuoja,
Joniškėlyje bręsta javai,
Joniškėlyje auga sėjėjai,
Žysta jų pasodinti daigai. (2x2)

Transkribuota iš vaizdo įrašo internete (<http://www.supervideo.lt/video/36146b4b45d98597f40>). LTR 7723.

Gera žinoma dainos motyvų panaudojimas greičiausiai nesąmoningai jaučiamas kaip tam tikrą kartų konfliktą provokuojantis veiksnys. Antai vaizdo įrašė himną atliekantiems Joniškėlio vaikų popchoro „Vieversėliai“ nariams seną dainą primenanti melodija galėtų pasirodyti senamadiška. Tačiau instrumentinis pritarimas išryškina Lotynų Amerikos šokio ritmą ir stilių, tad kūrinys skamba veržliai, aktualiai.

Atrodo, kad panaši skirtingų kartų skonio priešprieša yra ir kalbant apie himnų tekstų kūrimą. Pavyzdžiui, internete girdėti pamąstymų, kad Kaunas neturi himno ir jį reikia sukurti. Tačiau kai kūryba vyksta „liaudyje“, kyla diskusija, kurioje ir vėl išryškėja kartų konfliktas – kokio gi stiliaus turėtų būti tas himnas? Gal reikia tikro himno, šlovinančio garbingiausius Kauno istorijos momentus? Deja, jaunimui atrodo, kad toks būdas išreikšti pagarbą savo miestui yra visiškai pasenęs ir reikėtų sugalvoti ką nors modernesnio³⁸.

Dalis himnų ne slepia savyje kartų muzikos konflikto užuomazgas, bet atvirkščiai – iškelia tam tikros bendruomenės muzikos, kaip savotiškos atskirties nuo kitų panašių sambūrių, momentą. Antai festivalių „Roko naktys“ ir „Bike Show Millenium“ himnai yra roko stiliaus – sunku ir įsivaizduoti, kad galėtų būti kitaip. Arba vadinaimosios Užupio respublikos – pusiau mistinio, beveik mitologizuoto šiuolaikinio urbanistinio darinio, bet po savo „stogu“ subūrusio stiprią, kūrybingą šio Vilniaus miesto rajono bendruomenę – himnas yra pabrėžtinai „nehimniškos“ stilstikos³⁹. Tai labai lyrinė originali daina, joje toli gražu ne šlovinimo maniera kalbama apie intymią fantazijos kuriamą svajonių erdvę, kurioje „nutupia“ angelas (aliuzija į Užupio pagrindinės aikštės akcentą – angelo skulptūrą), metaforomis piešiami vidiniai išgyvenimai. Beje, interneto svetainėje, kaip ir dera „tikram“ himnui, jo autoriai nenurodomi. Nors himnas skelbiamas bendruomenės atributu jau kurį laiką, deja, kol kas nėra žinoma, kad jis būtų užupiečių pripažintas, atpažįstamas, mokamas, giedamas svarbiomis progomis⁴⁰. Labiau tikėtina, kad šis kūrinys tėra dekoratyvinis labai originalaus darinio akcentas.

³⁸ Žr. vieną iš naujienų portalo *Diena.lt* forumų <http://www.diena.lt/blogas/sauliukas/2009/01/21/kauno-miesto-himnas/>.

³⁹ Žr. Užupio respublikos interneto svetainę http://www.uzupiozinios.net/index.php?option=com_content&task=view&id=70&Itemid=76 ir forumą http://www.facebook.com/uzupis?_fb_noscript=1, taip pat LTR 7723.

⁴⁰ Apie tai sprendžiama apklausus keletą aktyvių užupiečių ir peržiūrėjus filmuotą Užupio renginių ir švenčių medžiagą.

Išvados

Pasaulietiniai himnai Lietuvoje esti dvejopos stilistikos – oficialiosios kanoninės ir nekanoninės. Abu šie stiliai gyvuoja nuo XIX a. iki dabar ir neturi aiškos skiriamosios linijos, pinasi tarpusavyje.

Kanoninis himnų stilius būdingas politinio-administracinio ar mažesniems dariniams – bendruomenėms, organizacijoms, kurioms svarbu formaliais (priimtais) atributais pabrėžti savo buvimą. Tokie himnai dabar paprastai užsakomi, kuriami profesionalų. Jie visiškai atitinka europinio pasaulietinio himno reikalavimus, susiklosčiusius XIX a., tačiau neretai būna kiek dainingesni, lyriškesni.

Nekanoninius himnus savo simboliais pasirenka tos bendruomenės, organizacijos ar judėjimai, kurie savo atributika nesiekia pabrėžti formaliosios darinio pūsės, įtvirtinti savo statuso, kaip nors jį sureikšminti. Tokius himnus paprastai kuria bendruomenių nariai, dažnai ne profesionalai. Šių kūrinių melodika yra tiesiogiai susijusi su žmonių pamėgta masinio skonio muzika, kurios stiliai kinta besikeičiant kartoms, tad tokie himnai yra gyvi, giedami, mėgstami, nors nėra ilgaamžiai. Savo paskirtimi (atkurti bendruomenę jungiančius saitų) ir pagrindine (šlovinimo) misija vis dėlto atitinka himno apibrėžimą, nors iš tiesų yra artimesni dainoms. Nekanoniniuose himnuose vartojami stereotipiniai masinio skonio muzikos elementai, tačiau kartu pastebimi ir tam tikrų tautosakos kanonų bruožai, ryškus žodinės kultūros pėdsakas iki pat dabar – tai pagrindinės ypatybės, kurios leidžia išvelti neformalių, dažniausiai nedidelių Lietuvos bendruomenių himnų linijoje postfolklorinę liaudies kūrybos tąsą.

Originalumo, išskirtinumo paieškos himnų kūryboje būna vaisingos tada, kai tam tikra muzikos stilistika yra viena iš bendruomenės savitumo prielaidų, arba kai originalumas, netradiciškumas, meninė raiška yra bendruomenės kredo.

ŠALTINIAI

- LLD – *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XV: *Dainos apie gamtą*, parengė Giedrius Dringelis, melodijas parengė Austė Nakienė, Vilnius, 2000; t. XVII: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 3, parengė Vita Ivanauskaitė, melodijas parengė Aušra Žičkienė, Vilnius, 2003; t. XVIII: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 4, parengė Vita Ivanauskaitė, melodijas parengė Aušra Žičkienė, Vilnius, 2004; t. XIX: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 5, parengė Vita Ivanauskaitė, melodijas parengė Aušra Žičkienė, Vilnius, 2005; t. XXI: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 6, parengė Kostas Aleksynas, melodijas parengė Živilė Ramoškaitė, Vilnius, 2009.
- LLDK – Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Lietuvos liaudies dainų katalogas (kartoteka)
- LMTA MFA – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus Muzikinio folkloro archyvas
- LTR – Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Lietuvos tautosakos rankraštynas
- LTRF – Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Lietuvos tautosakos rankraštyno fonoteka
- LTRV mdv – Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Lietuvos tautosakos rankraštyno vaizdo saugyklos mini dv. laikmenos

LITERATŪRA

- Būgienė Lina 2007. Nūdienos žemaičių sakmė: tarp anekdoto ir siaubo istorijos, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXIV, p. 68–78.
- Būgienė Lina 2008. Objektų problema šiandienos tautosakos moksle ir naratyvų analizės perspektyvos, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXV, p. 38–51.
- Bohlman Philip V. 1999. (Ab)Stimmen der Völker in Liedern – Musik bei der Neubelebung der Frömmigkeit in Südosteuropa, in: *Musik im Umbruch: Kulturelle Identität und gesellschaftlicher Wandel in Südosteuropa*, ed. by Bruno B. Reuer, Munich, p. 25–44.
- Bohlman Philip V. 2002 [2009]. *Sounding the Spaces Between Two Worlds: Rupture, Resistance, and Revival in the Re-membling of German and American History*, Viskonsino-Madisono universiteto (JAV) Maxo Kade'o instituto 2002 m. konferencijos „Dviejų pasaulių garsai: muzika kaip migracijos iš / į Vokietiją atspindys“ rinkiniai pranešimai, prieiga per internetą: <http://mki.wisc.edu/Resources/Online_Papers/MusicConfPapers/MusicConfPapers.htm>; <http://mki.wisc.edu/Resources/Online_Papers/MusicConfPapers/BohlmanPaper.pdf>, [žiūrėta 2009-12-22].
- Černiauskas Mindaugas 2006. *Europos tautų nacionaliniai himnai*, Vilnius.
- Hemetek Ursula 2002. *Music of Minorities in Austria – A “National Heritage”?*, Viskonsino-Madisono universiteto (JAV) Maxo Kade'o instituto 2002 m. konferencijos „Dviejų pasaulių garsai: muzika kaip migracijos iš / į Vokietiją atspindys“ rinkiniai pranešimai, prieiga per internetą: <http://mki.wisc.edu/Resources/Online_Papers/MusicConfPapers/MusicConfPapers.htm>; <http://mki.wisc.edu/Resources/Online_Papers/MusicConfPapers/HemetekPaper.pdf>, [žiūrėta 2009-12-22].
- Hemetek Ursula 2007. Approaching Studies on Music of Minorities in European Ethnomusicology, *European Meetings in Ethnomusicology*, [vol.] 12, p. 37–48.
- Himnas 1956. *Lietuvių enciklopedija*, t. 8: *[Guadalajana–Instrumentacija]*, Boston.
- Himnas 2000. *Muzikos enciklopedija*, t. 1: *[A–H]*, Vilnius.
- Himnas 2005. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 7: *[Gorkai–Imenmanas]*, Vilnius.
- Hymn 1964. *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 4: *[Frang–Im]*, Warszawa.
- Hymne 1931. *Der grosse Brockhaus: Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*, Bd. 8: *[H–Hz]*, Leipzig.
- Hymne 1973. *Meyers neues Lexikon*, Bd. 6: *[Guada–Isost]*, Leipzig.
- Hymnos 1908. *Meyers Konversation-Lexikon*, Bd. 9: *[Hautgewebe–Ionicus]*, Leipzig / Wien.
- Ivanauskaitė Vita 2008. Folklorinės liaudiškojo pamaldumo raiškos: dzūkiškosios tikėjimo patirtys folkloristų akiratyje, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXVI, p. 124–142.
- Muzikos istorija 2002. *Lietuvos muzikos istorija*, kn. 1: *Tautinio atgimimo metai 1883–1918*, sudarytoja ir ats. red. Dana Palionytė-Banevičienė, Vilnius.
- Nakienė Austė 2008. Baltiška muzika – naujas vardas muzikos scenoje, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXV, p. 164–174.
- Narbutienė Ona 1968. *Juozas Naujalis: Straipsniai, laiškai, dokumentai, amžininkų atsiminimai, straipsniai apie kūrybą*, sudarė ir paaiškinimus parašė Ona Narbutienė, Vilnius.
- Ramoškaitė Živilė 2005. Antrojo pasaulinio karo ir pokario dainų melodijos, kn.: *Lietuvių liaudies dainynas*, t. XIX: *Karinės-istorinės dainos*, kn. 5, parengė Kostas Aleksynas, melodijas parengė Živilė Ramoškaitė, Vilnius, p. 51–63.
- Sadauskienė Jurga 2006. *Didaktinės lietuvių dainos: Poetinių tradicijų sandūra XIX–XX a. pradžioje*: Monografija, Vilnius.
- Stundžienė Bronė 2008. Folkloras kaip naujas kultūrinis tekstas, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXV, p. 25–37.
- Stundžienė Bronė 2009. Moterų kultūrinė saviraiška: dainų raidos vingiais, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXVII, p. 25–37.
- Tamošiūnaitė Uršulė (Tamošiūnaičia Uršulia) 1999. *Ailios*, sudarytoja Lina Matiukaitė, Utena.
- Ūsaitytė Jurgita 2007. Apie vieną žemaičių dainuojamosios tradicijos pažinimo aspektą: XIX–XXI a. tautosakos užrašinėtojų pėdsakais, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXIV, p. 124–135.
- Žukas Saulius 1983. *Tautosaka dabartinėje lietuvių poezijoje*, Vilnius.

ANTHEMS IN LITHUANIA: FROM EUROPEAN CANON TILL POST-FOLKLORIC COMPOSITION

AUŠRA ŽIČKIENĖ

Summary

The line of Lithuanian anthems, as compositions serving purposes of communal identification, symbolization and patriotic expression, could be traced from the 19th century until the present day. In 2009–2010, the author of the article recorded more than 80 individual anthems of varying nature, thriving in contemporary communities. She also used the archived materials in her research. The article aims at generalization of the stylistics of the melodies used for these anthems (discerning stylistic groups); on the basis of these compositions, delineation of possible way of development of similar forms of composition from folklore and European canonic tradition till post-folklore is also attempted, along with pointing out more general principles of musical folklore transformation, manifested in compositions of such kind.

The contemporary composition of anthems could be described as a rather eclectic whole, in which two stylistic groups could be formally segregated: i.e. hymns created following the European canonic examples and non-canonic hymns or songs, composed in accordance with various styles of non-academic music. Both groups have existed since the 19th century until now; they are not distinctly separated and tend to mingle together, affecting each other.

The canonic style of anthems is typical for political, administrative or smaller social units, like communities and organizations, which stress the importance of formally accepted attributes in expression of their existence. Creation of such anthems is now usually commissioned to the professional composers, and therefore they fulfill the requirements for the European anthems, formed in the 19th century, although sometimes exhibiting more melodious or lyrical qualities (see sample no. 5).

Non-canonic anthems are chosen as symbols by communities, organizations or movements, for whom stressing the formal side of their unit, establishing their status or giving it additional prominence is not important. Such anthems are as a rule created by members of these communities themselves. Melodies of these compositions is directly related with the popular music of prevalent style, which changes along with generations. Thus, such anthems are more lively, popular and more readily performed, although rather short-lived. In terms of the purpose (symbolic renewal of the communal bonds) and the essential mission (veneration) they nevertheless correspond to the description of anthem, although in reality they are more cognate with songs (see samples nos. 1, 2, 4, 7).

Although in non-canonic anthems, certain stereotypic elements of popular style music tend to be used, certain typical folkloric features can be noted as well. These are expressions of collective taste, generalized opinions of a large number of people, embodiments of some well-known rather than novel messages, employing use of rather worn-out patterns or even formulas, which nevertheless create sense of aesthetic satisfaction at their recognition, the close proximity between the composer and the community, including articulation and perception of the composition without any specific efforts.

The composition of anthems is related to folklore tradition (even the oldest one) by its essential strict functionality inherent in both anthems and the ritual songs of the agrarian culture, and accompanied by certain rituals, actions and regulations of their performance. Studies of peculiarities of existence and spread of these anthems reveal clear impact of oral culture, persisting until now. These are main features, which allow discerning the post-folkloric continuity of folk creativity in the line of anthems of the informal and mostly small Lithuanian communities.

Gauta 2010-02-22